

Rzeczpospolita
Polska

Unia Europejska
Europejski Fundusz Społeczny

Projekt „Liderzy kooperacji”
realizowany w ramach Programu Operacyjnego Wiedza, Edukacja, Rozwój finansowanego ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego na lata 2014-2020

Centra usług społecznych – nowy model instytucji polityki społecznej

LIDERZY
KOOPERACJI

LIDER PROJEKTU

Województwo Podkarpackie - Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Rzeszowie
ul. Hetmańska 120, 35-078 Rzeszów tel. 17 747 06 00 fax. 17 747 06 01 e-mail: sekretariat@rops.rzeszow.pl www.rops.rzeszow.pl

PARTNERZY PROJEKTU

Województwo
Podkarpackie

Województwo
Lubelskie

Województwo
Podlaskie

Województwo
Świętokrzyskie

Województwo
Mazowieckie

SPIS TREŚCI

WSTĘP	3
1. KORZYŚCI WYNIKAJĄCE Z UTWORZENIA CENTRUM USŁUG SPOŁECZNYCH	4
1.1 STANOWISKO KANCELARII PREZYDENTA RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ	4
1.2 SPOJRZENIE Z PERSPEKTYWY SAMORZĄDU TERYTORIALNEGO	7
1.3 CENTRA USŁUG SPOŁECZNYCH W PERCEPCJI MIESZKAŃCÓW	12
2. IMPLEMENTACJA ROZWIĄZAŃ „KROCZĄCEJ ZMIANY SYSTEMOWEJ”	14
2.1 PLAN WDRAŻANIA MODELU USŁUG SPOŁECZNYCH	16
2.2 PROCES TWORZENIA CENTRUM USŁUG SPOŁECZNYCH – ASPEKTY FORMALNE I ORGANIZACYJNE	17
2.3 DIAGNOZA POTRZEB I POTENCJAŁU SPOŁECZNOŚCI LOKALNEJ	20
2.4 PROGRAM USŁUG SPOŁECZNYCH	23
2.5 KONTRAKTACJA USŁUG SPOŁECZNYCH	24
2.6 FINANSOWANIE CENTRUM USŁUG SPOŁECZNYCH	25
3. MODELOWE ROZWIĄZANIA KRAJOWE W ZAKRESIE REALIZACJI USŁUG SPOŁECZNYCH	27
3.1 CENTRUM USŁUG SPOŁECZNYCH W ADAMÓWCE	27
3.2 CENTRUM USŁUG SPOŁECZNYCH W BEŁŻYCACH	33
3.3 CENTRUM USŁUG SPOŁECZNYCH W ŁAPACH	39
3.4 CENTRUM USŁUG SPOŁECZNYCH W MILANÓWKU	45
3.5 CENTRUM USŁUG SPOŁECZNYCH W STARACHOWICACH	49
ZAKOŃCZENIE	52
WYKAZ SCHEMATÓW	53
AUTORZY ZDJĘĆ	53
BIBLIOGRAFIA	53
ANEKS	54
MAPA CUS	55

WSTĘP

Nowa jakość polityki społecznej w Polsce przejawia się we wprowadzonej w życie w dniu 1 stycznia 2020 r. – będącej prezydencką inicjatywą ustawodawczą – ustawie o realizowaniu usług społecznych przez centrum usług społecznych¹ (CUS). Wejście w życie przepisów ustawy – której koncepcja została przygotowana przez Narodową Radę Rozwoju w ramach sekcji Polityka społeczna, rodzina – zainicjowało „kroczącą zmianę systemową”. Centra zapewniają bowiem mieszkańcom dostęp do kompleksowych usług w nowoczesny sposób, jako „instytucja jednego okienka”, a także upowszechniają społeczne formy wsparcia usługowego realizowane na zasadzie: wolontariatu, samopomocy czy pomocy sąsiedzkiej². CUS są tworzone przez samorządy lokalne w odpowiedzi na potrzeby mieszkańców, są to zatem oddolne inicjatywy. Stanowią wyrażenie myśli, że w ramach lokalnych polityk społecznych warto i należy przekraczać granice resortowe i tworzyć zintegrowane lokalne systemy usługowe³. Są podmiotami koordynującymi lokalne systemy usług społecznych. Ich celem jest integrowanie i koordynowanie usług wykonywanych przez różnych lokalnych usługodawców, którzy z centrum współpracują⁴.

Celem niniejszej publikacji – przygotowanej w projekcie „Liderzy kooperacji” realizowanym w ramach Programu Operacyjnego Wiedza Edukacja Rozwój, finansowanego ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego na lata 2014–2020 – jest zobrazowanie CUS jako nowego modelu instytucji polityki społecznej. W opracowaniu ukazano korzyści wynikające z utworzenia centrum usług społecznych z perspektywy Kancelarii Prezydenta RP, przedstawicieli samorządu terytorialnego, a także mieszkańców. Podjęto zagadnienie implementacji rozwiązań „kroczącej zmiany systemowej”, prezentując kolejno: plan wdrażania modelu usług społecznych, proces tworzenia centrum – aspekty formalne i organizacyjne, diagnozę potrzeb i potencjału społeczności lokalnej, a także program i kontraktację usług społecznych oraz finansowanie CUS. Istotne okazało się również ukazanie dobrych praktyk, wybranych z wielu realizowanych w Polsce, które wyraźnie wskazują rezultaty wprowadzanej nowej jakości polityki społecznej.

Beata Szluz

1 Ustawa z dnia 19 lipca 2019 r. o realizowaniu usług społecznych przez centrum usług społecznych (Dz.U. 2019, poz. 1818).
2 Por. A. Duda, *Wprowadzenie* [w:] M. Rymsza, *Dlaczego centrum usług społecznych?*, Warszawa 2020, s. 3, 5.
3 Por. M. Rymsza, *Dlaczego centrum usług społecznych?*, Warszawa 2020, s. 10.
4 Por. K. Szluz, B. Szluz, *Familizacja i deinstytucjonalizacja. Opieka nad osobą starszą w miejscu zamieszkania w ujęciu socjologiczno-prawnym*, „Seminare. Poszukiwania naukowe” 2022, nr 1(43), s. 62–63.

1. KORZYŚCI WYNIKAJĄCE Z UTWORZENIA CENTRUM USŁUG SPOŁECZNYCH

1.1 STANOWISKO KANCELARII PREZYDENTA RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Centra usług społecznych to nowa jakość polityki społecznej. Tak określono centra w materiale informacyjnym o konkursie grantowym dla gmin zainteresowanych utworzeniem CUS, który zorganizowało Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej (obecnie Ministerstwo Rodziny i Polityki Społecznej) przy wykorzystaniu środków Europejskiego Funduszu Społecznego⁵. Dorobek CUS-ów z lat 2021–2022⁶ dostarcza licznych potwierdzeń, że nowa jakość ujawniła się już w pierwszym okresie „kroczącej zmiany systemowej”⁷, wywołanej inicjatywą ustawodawczą Prezydenta RP Andrzeja Dudy. Warto wskazać, co konkretnie stanowi o nowej jakości oferty CUS-owej.

Oferta usługowa CUS-ów adresowana jest do **ogółu mieszkańców gmin** i realizowana bez nadawania korzystającym ze wsparcia statusu klientów pomocy społecznej. Odpowiada to ugruntowującym się po transformacji oczekiwaniom Polaków. Dostęp do usług publicznych nie jest już postrzegany w kategoriach osłon socjalnych dla osób słabszych, nieradzących sobie w życiu, ale jako element dobrostanu, który współczesne państwo dobrobytu powinno zapewnić ogółowi obywateli. Centra wychodzą naprzeciw temu społecznemu oczekiwaniu. Kształtuje się więc wizerunek społeczny CUS jako placówki wsparcia nowego typu, wykraczającej poza instytucjonalne ramy pomocy społecznej. Taki wizerunek jest wypadkową trafności nowej oferty usługowej oraz akceptacji ze strony mieszkańców dla nowatorskiego podejścia w jej realizowaniu.

⁵ Por. *Centra usług społecznych. Nowa jakość polityki społecznej*, Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej i Kancelaria Prezydenta RP, Warszawa, grudzień 2019 r.

⁶ Badania monitoringowe funkcjonowania CUS-ów zostały przeprowadzone w ramach prac eksperckich Rady ds. Społecznych NRR przy Prezydencie RP i objęły 49 spośród 51 CUS-ów powstałych w Polsce do końca 2022 r. Por. *Centra usług społecznych. Potencjał intencjonalnie wywołanej zmiany w lokalnej polityce społecznej w Polsce. Raport*, red. M. Rymsza, A. Karwacki, Kancelaria Prezydenta RP, Warszawa, kwiecień 2023 r.

⁷ Ustawa z dnia 19 lipca 2019 r. o realizowaniu usług społecznych przez centrum usług społecznych (Dz.U. 2019, poz. 1818) daje możliwość tworzenia przez gminy CUS-ów. Koncepcja wyjściowa, opracowana w Narodowej Radzie Rozwoju przy Prezydencie RP, zakłada dojście do CUS jako rozwiązania systemowego po zebraniu doświadczeń centrów powstałych fakultatywnie. Stąd pojęcie „krocząca zmiana systemowa”.

Uznanie ze strony mieszkańców zyskuje **koncepcja jednego okienka**, zakładająca dostęp w CUS do pakietu usług realizowanych przez różnych usługodawców. Jest to możliwe dzięki tworzeniu indywidualnych planów usług społecznych (IPUS) – nowej profesjonalnej praktyce pomocowej. W centrach kształtuje się funkcjonalna relacja między Zespołami ds. usług społecznych, w których pracują koordynatorzy IPUS, i Zespołami ds. pomocy społecznej, które współtworzą pracownicy socjalni kontynuujący zadania wykonywane w ośrodkach pomocy społecznej przed ich przekształceniem w centra. Zespół ds. usług społecznych pełni funkcję zespołu pierwszego kontaktu z mieszkańcami, a Zespół ds. pomocy społecznej zapewnia szczególne wsparcie węższej grupie mieszkańców, wyselekcjonowanej zgodnie z przepisami ustawy o pomocy społecznej⁸.

W CUS-ach dynamicznie rozwija się **praca środowiskowa**. Organizatorzy społeczności lokalnej uruchamiają potencjał wspólnot samorządowych w zakresie wsparcia sąsiedzkiego, wolontariatu i samopomocy, które to działania stricte środowiskowe uzupełniają ofertę usługową CUS-ów realizowaną przez specjalistów reprezentujących różne profesje i zawody pomocowe. Praca środowiskowa sprzyja i sprzyjać będzie wdrażaniu w gminach polityki deinstytucjonalizacji: stopniowemu przechodzeniu od organizowania wsparcia opartego na rozwiązaniach zakładowych, gdzie ważną rolę odgrywają placówki całodobowe długookresowego pobytu – do organizowania wsparcia w sposób środowiskowy, z wykorzystaniem infrastruktury usług społecznych oraz zasobów lokalnych społeczności.

W gminach wiejskich i wiejsko-miejskich popularnością cieszą się **usługi mobilne**. Są one istotnym udogodnieniem na terenach o dużym rozproszeniu ludności. Przykładem mogą być usługobusy, dowożące specjalistów (i sprzęt) do poszczególnych miejscowości w gminie, czy organizowanie usług „w terenie” przy wykorzystaniu infrastruktury sołectw, bez konieczności wizyty w specjalistycznej placówce. Usługą mobilną jest także usługa transportowa *door-to-door*, polegająca na dowożeniu mieszkańców o ograniczonych ze względu na wiek, niepełnosprawność czy chorobę możliwościach komunikacyjnych do miejsc świadczenia innych usług.

W CUS-ach rozwijają się **specjalistyczne usługi poradnicze**, obejmujące poradnictwo psychologiczne, terapeutyczne, rodzinne, prozdrowotne, zawodowe, obywatelskie. Widać zainteresowanie mieszkańców korzystaniem z poradnictwa jako bezpiecznej formy wsparcia – nienaznaczającej i nieuruchamiającej mechanizmów kontroli. Porada specjalisty postrzegana jest jako wsparcie służące uruchomieniu własnego potencjału sprawczego w sytuacjach trudnych, bez wchodzenia w rolę osoby nieradzącej sobie w życiu.

⁸ Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (t.j. Dz.U. z 2021 r., poz. 2268 z późn. zm.).

Centra adresują usługi do grup mieszkańców wyróżnianych ze względu na specyficzne potrzeby, ale orientują się też na potrzeby rodzin, zwłaszcza z małymi dziećmi i innymi osobami wymagającymi opieki i wsparcia. Oferta usługowa centrów staje się elementem **lokalnej polityki rodzinnej**. Prorodzinne usługi to m.in. wsparcie w pełnieniu ról rodzinnych (przykładem są kluby dla mam z małymi dziećmi działające w formule grup samopomocowych) oraz wsparcie opiekuńczo-asystenckie adresowane do osób niesamodzielnych i ich domowych opiekunów (przykładem jest udostępnianie sprzętu rehabilitacyjnego, asystencja osobista osób z niepełnosprawnościami, pomoc wytchnieniowa).

Centra praktykują **współpracę z lokalnymi partnerami** – organizacjami pozarządowymi i przedsiębiorstwami społecznymi. Gminy z rozwiniętą infrastrukturą sektora obywatelskiego wykorzystują lokalne know-how w zakresie współpracy międzysektorowej, a novum, jakie przynosi CUS, związane jest z przekraczaniem barier branżowych w realizowaniu usług przez kojarzenie wsparcia o charakterze socjalnym z działalnością kulturalną, edukacyjną czy zdrowotną. Tam zaś, gdzie NGOs-ów brakuje, podejmowane są działania na rzecz ich animacji i włączenia w działania usługowo-wspierające.

Centra **pracują na zasobach**. Ważnym przejawem tego podejścia jest zarządzanie lokalną infrastrukturą usługową. Konsekwencją rozproszenia usług między wzajemnie „niewidzące się” podsystemy – pomoc społeczną, rehabilitację osób z niepełnosprawnościami, zatrudnienie socjalne i inne – jest tylko częściowe wykorzystywanie posiadanych zasobów: bazy lokalowej i kadr specjalistów. Działania koordynacyjne CUS pozwalają efektywniej wykorzystać te zasoby. Wiosną 2022 r. centra zdały egzamin jako **sprawni koordynatorzy** środowiskowej absorpcji uchodźców wojennych z Ukrainy, uruchamiając i udrażniając współpracę lokalnych instytucji, organizacji i wolontariuszy.

Centra służą **rozwojowi, integracji i poszerzeniu dostępności usług społecznych**. Są trafną odpowiedzią na potrzeby polskiego społeczeństwa i nowe wyzwania cywilizacyjne, wspierają rozwój samorządności lokalnej i partnerskiej współpracy międzysektorowej, stwarzają nowe możliwości rozwoju służb społecznych, pracy socjalnej i pracy środowiskowej.

Jestem przekonany, że w najbliższym czasie, przy wykorzystaniu środków unijnych przeznaczonych w ramach nowej perspektywy finansowej na rozwój i integrację usług społecznych, kolejne gminy utworzą centra. Drugiej fali CUS-ów będzie przy tym łatwiej, bo będą mogły korzystać z doświadczeń grupy centrów pilotażowych. Dorobek tych centrów dla nowej jakości lokalnej polityki społecznej jest nie do przecenienia.

Marek Rymsza
Doradca Prezydenta RP, Przewodniczący Rady ds. Społecznych
Narodowej Rady Rozwoju

1.2 SPOJRZENIE Z PERSPEKTYWY SAMORZĄDU TERYTORIALNEGO

„W województwie podkarpackim realizujemy kluczowe inwestycje, aby wyjść naprzeciw oczekiwaniom i rozwijać usługi społeczne. Przede wszystkim chcemy upowszechniać usługi środowiskowe i domowe, których brakuje, a to właśnie one są szansą na zapewnienie wyższej jakości życia osób z nich korzystających. Instytucjonalne systemy wsparcia, oferujące usługi całodobowej opieki, stają się z różnych powodów coraz mniej wydolne, a jednocześnie kosztowne. Dlatego poszukuje się alternatywnych rozwiązań środowiskowych, które pozwoliłyby zapewnić wysoką jakość usług. Chodzi o to, aby osoby niesamodzielne – osoby z niepełnosprawnościami, osoby starsze, rodziny oraz dzieci i młodzież w ramach pieczy zastępczej, osoby z problemami zdrowia psychicznego oraz osoby w kryzysie bezdomności – otrzymywały standardy opieki na najwyższym poziomie, aby czuły się zaopiekowane. Temat deinstytucjonalizacji usług społecznych jest ważny z punktu widzenia coraz większej potrzeby podzielenia się odpowiedzialnością za realizację zadań społecznych na szczeblach lokalnych z różnymi organizacjami pozarządowymi oraz podmiotami ekonomii społecznej, a także sektorem nieformalnym. Deinstytucjonalizacja jest ważna również w kontekście pracowników systemu pomocy społecznej. Już dzisiaj brakuje kadr oraz stosownych kwalifikacji i umiejętności, w które trzeba uzbroić nasze służby społeczne. Potrzeba tu podniesienia prestiżu, dokonania inwestycji w stosowne wynagrodzenia, tak aby zawody społeczne przyciągały młodych ludzi do pracy w podmiotach lokalnej polityki społecznej. W naszych działaniach nie poprzestajemy na teorii, ale wdrażamy je w praktyce. Województwo podkarpackie realizuje od kilku lat – w kooperacji z partnerami z innych regionów – projekt »Liderzy kooperacji«, w ramach Programu Operacyjnego Wiedza Edukacja Rozwój Działanie 2.5 »Skuteczna pomoc społeczna«. Jego liderem jest Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Rzeszowie. Zgodnie z założeniami, głównym celem projektu było opracowanie oraz wprowadzenie modelu kooperacji we współpracy instytucji pomocy społecznej i integracji społecznej z podmiotami osobnych polityk sektorowych, które są kluczowe z punktu widzenia walki z ubóstwem gmin wiejskich oraz wykluczenia społecznego. Łączna wartość projektu to prawie

35 mln złotych, z czego niemalże 27 mln złotych pochodzi ze środków unijnych, a ponad 5 mln złotych jest to dotacja celowa. Pandemia spowodowała, że projekt został rozbudowany o wsparcie instytucji w przeciwdziałaniu rozprzestrzenianiu się COVID-19, wywołanej wirusem SARS-CoV2, oraz o zabezpieczenie instytucji w walce z nawrotem koronawirusa. Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Rzeszowie, chcąc wesprzeć samorządy terytorialne w procesie zmian zachodzących w obszarze polityki społecznej, przygotował ofertę wsparcia edukacyjnego i doradczego. Jest to konkretna możliwość skorzystania z usług doradztwa specjalistycznego, m.in. w kwestii tworzenia CUS, procesu DI oraz tworzenia LPDI. Realizacja projektu, z uwagi na zainteresowanie nim, została przedłużona do końca października 2023 r.”

Władysław Ortyl
Marszałek Województwa Podkarpackiego

„Rzeczywistość, w której żyjemy, wymaga elastyczności oraz szukania trafnych rozwiązań, aby we właściwy sposób wesprzeć najstarszych członków naszych społeczności. Niezwykle istotne jest, by każdy człowiek miał szansę – bez względu na trudności, z jakimi się zmagają – osiągnąć pełnię swojego osobowego rozwoju, a także odnaleźć w otaczającym świecie zrozumienie i odpowiednie warunki do realizacji indywidualnych zamierzeń. Drugą grupą, którą chcemy otoczyć szczególną troską, są rodziny z dziećmi, w tym dzieci w kryzysie. Bardzo ważne jest promowanie rodzicielstwa zastępczego i adopcji oraz ograniczenie przebywania dzieci w instytucjach do absolutnego minimum. Nie możemy jednak zapominać, że proces DI to nie tylko działania skierowane do dzieci i seniorów. Zakwalifikujemy tu również takie grupy, jak osoby z zaburzeniami psychicznymi, osoby z niepełnosprawnościami czy w kryzysie bezdomności. Nic nie przywraca podmiotowości lepiej niż samodzielne funkcjonowanie w społeczeństwie. Na tych działaniach chcemy się skupić”.

Jarosław Stawiarski
Marszałek Województwa Lubelskiego

„Każdy człowiek ma prawo do życia w wybranym przez siebie miejscu: środowisku rodzinnym, społeczności lokalnej lub instytucji. Przyjęta »Strategia rozwoju usług społecznych, polityka publiczna do roku 2030 (z perspektywą do 2035 r.)« w swoich założeniach zakłada przejście od opieki o charakterze instytucjonalnym do usług środowiskowych, dostępnych w miejscu zamieszkania osób potrzebujących pomocy i wsparcia w codziennym funkcjonowaniu.

Dostęp do usług społecznych traktuje się jako jeden z istotnych elementów współczesnej polityki społecznej. Aby skutecznie realizować proces DI oraz podejmować działania zmierzające do zapewnienia szerokiego dostępu do usług środowiskowych, konieczne jest wprowadzenie systemu koordynacji i standaryzacji usług oraz zaplanowanie współpracy administracji publicznej, instytucji pomocy społecznej z sektorem organizacji pozarządowych w tym obszarze.

Regionalne Ośrodki Polityki Społecznej podejmują działania koordynacyjne w obszarze polityki społecznej, włączenia społecznego na terenie swoich regionów, co w efekcie pozwoli wzmocnić potencjał i kadrę instytucji lokalnych, jednostek pomocy społecznej oraz wpłynie na rozwój współpracy i integrację działań na poziomie gminy, powiatu i województwa.

Jednym z zadań zrealizowanym przez Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Rzeszowie było przygotowanie »Regionalnego planu rozwoju usług społecznych i deinstytucjonalizacji« (Podkarpacki plan rozwoju usług społecznych i deinstytucjonalizacji na lata 2023-2025), który określił m.in. planowane kierunki działań w zakresie rozwoju usług społecznych na terenie województwa podkarpackiego.

Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Rzeszowie realizuje projekt »Liderzy kooperacji« w ramach Programu Operacyjnego Wiedza Edukacja Rozwój, współpracując z Regionalnymi Ośrodkami Polityki Społecznej w Lublinie, Kielcach, Białymstoku i Mazowieckim Centrum Polityki Społecznej w Warszawie, w którym podejmuje aktywne działania wspierające i aktywizujące lokalne samorządy w procesie postępujących zmian w obszarze polityki społecznej. Wypracowane w projekcie i przyjęte przez Ministerstwo Rodziny i Polityki Społecznej »Modele Kooperacji« zawierają kierunki rekomendowanych działań oraz wskazują potrzebę współpracy międzysektorowej i międzyinstytucjonalnej o charakterze systemowym”.

Jerzy Jęczyński
Dyrektor Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej w Rzeszowie

Szanowni Państwo,
rosnące w naszym kraju oczekiwania obywateli dotyczące coraz lepszych warunków życia oraz pojawiające się nowe wyzwania cywilizacyjne motywują kreatorów polityki społecznej do poszukiwania i oferowania nowych rozwiązań, które zapewnią mieszkańcom gmin i miast dostęp do możliwie szerokiego zakresu usług społecznych na poziomie lokalnym. Takim rozwiązaniem wprowadzonym do krajowego porządku prawnego z inicjatywy Prezydenta RP Andrzeja Dudy jest CUS – nowa jednostka w samorządzie gminnym i nowa instytucja polityki społecznej.

Celem działania CUS jest integracja, rozwój i poszerzenie dostępności usług społecznych, tak by stanowiły one odpowiedź na konkretne potrzeby osób, rodzin, grup społecznych oraz ogółu mieszkańców – członków samorządowych wspólnot terytorialnych. CUS to nowoczesna forma zabezpieczenia społecznego skierowana do wszystkich mieszkańców gminy i szeroko wykraczająca swym zasięgiem poza system pomocy społecznej. Jest to instytucja, która »widzi« potrzeby swoich mieszkańców i »widzi« wszystkie podmioty, które mogą takie usługi świadczyć, czyli oferować konkretne wsparcie. Centra to także troska o wysoką jakość wsparcia.

Realizacja profesjonalnych usług społecznych wymaga zaangażowania i współpracy wielu lokalnych podmiotów z sektora publicznego, pozarządowego i rynkowego. To również wyzwanie i szansa dla pracowników służb społecznych, którzy w centrach otrzymają do realizacji nową rolę zawodową.

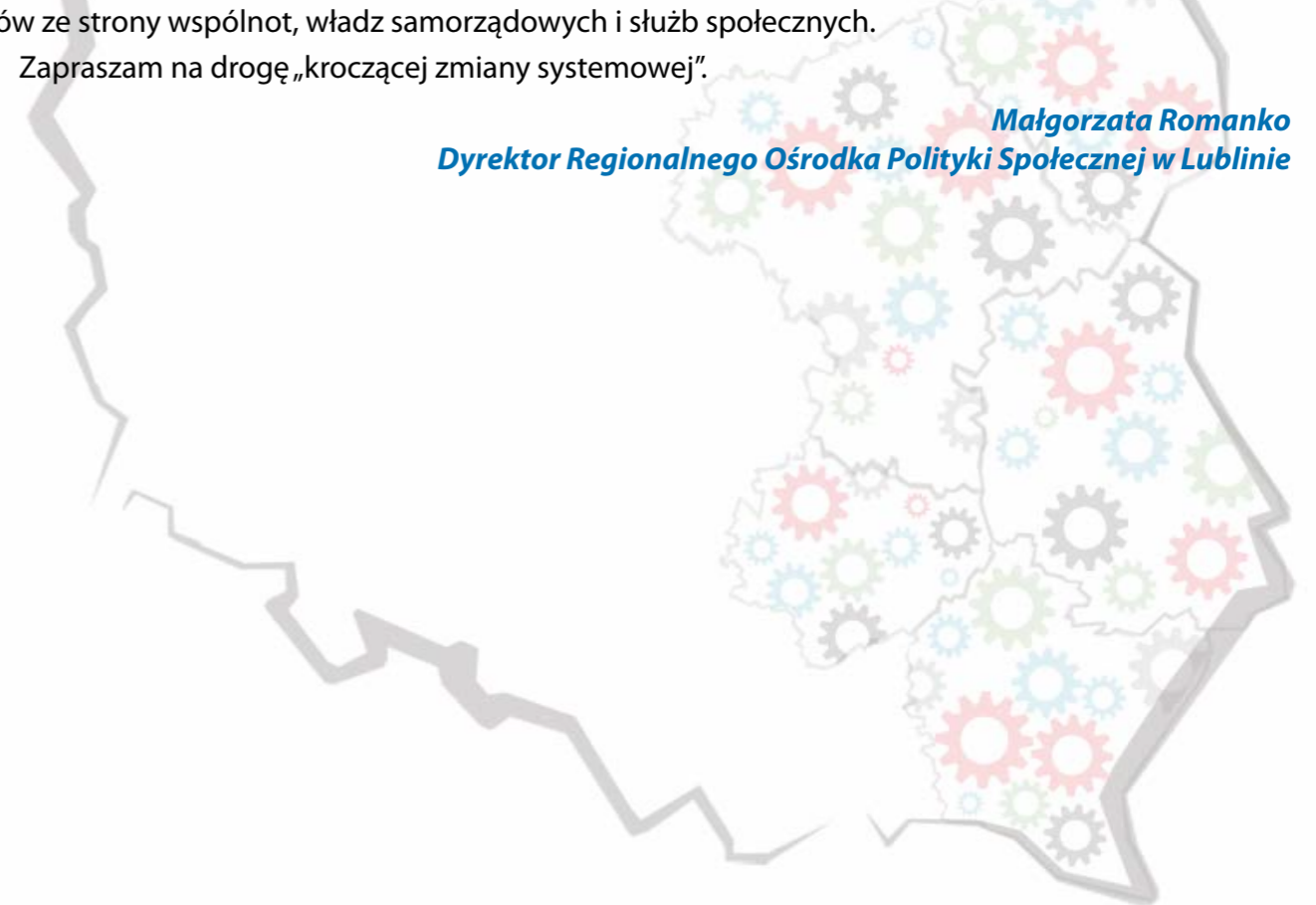
Działalność CUS i współpraca wielosektorowa stwarza gwarancję pełnego rozpoznania potrzeb mieszkańców danej społeczności lokalnej oraz wskazuje kierunki ich zaspokojenia poprzez wykorzystanie potencjału lokalnych instytucji, podmiotów ekonomii społecznej, organizacji społecznych i działających na danym terenie podmiotów gospodarczych. CUS jest dla władz gminy narzędziem realizacji lokalnej polityki społecznej, a nowe usługi wpłyną na zmniejszenie zagrożenia wykluczeniem społecznym.

Rozwinięta infrastruktura usług społecznych to ważny, nieodzowny element nowoczesnego państwa dobrobytu społecznego, w którym podstawową rolę odgrywają podmioty ekonomii społecznej prowadzące odpłatną działalność pożytku publicznego. Podmioty ekonomii społecznej, działając na rzecz społeczności lokalnych w zakresie reintegracji społecznej i zawodowej osób niesamodzielnych, tworzą miejsca pracy dla osób zagrożonych wykluczeniem społecznym, a dysponując doświadczeniem, kadrami i zasobami własnymi, dają gwarancję świadczenia wysokiej jakości usług społecznych.

Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Lublinie pełni rolę platformy dla wymiany wiedzy i doświadczeń w zakresie rozwoju usług społecznych w lokalnych samorządach, organizuje kształcenie kadry i promuje ideę centrów usług społecznych. Efektem tej działalności jest m.in. ta publikacja, do lektury której serdecznie Państwa zapraszam. Liczę na Państwa zainteresowanie tworzeniem centrów ze strony wspólnot, władz samorządowych i służb społecznych.

Zapraszam na drogę „kroczącej zmiany systemowej”.

Małgorzata Romanko
Dyrektor Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej w Lublinie

1.3 CENTRA USŁUG SPOŁECZNYCH W PERCEPCJI MIESZKAŃCÓW

„Nie sądziłam, że mogę liczyć na to, że ktoś uratuje moje stopy, że zajmie się nimi u mnie w domu. Nie mogłam nigdzie wyjść. Zaskoczyło mnie, że bierze się pod uwagę takie potrzeby ludzi, którzy nie są samodzielni” – **mówi pani Maria.**

„Dawniej każdy miał swój garaż, warsztat, jak to się mówi: »grzebał« przy samochodzie albo coś sobie lutował, naprawiał. Nie tylko dlatego, że było zepsute. To taki relaks też był. Teraz wszystko nowe, jak się popsuje, to już nie do naprawienia. To dobrze, że jest takie miejsce, w którym można pomajsterkować i przy okazji spędzić wspólnie czas” – **opowiada pan Jerzy.** – „A najbardziej cieszy, że nie tylko takie »starocia« jak ja tu przychodzą, że tu się młodzi mężczyźni mogą uczyć od starszych”.

„Dzięki wolontariatowi mogę aktywnie spędzać czas wolny, podejmując bezinteresowną pomoc na rzecz innych osób i instytucji. Na zajęciach w klubie wolontariusza mam możliwości zdobywać nowe umiejętności: kulinarne, artystyczne, językowe. Bycie wolontariuszem daje mi możliwość otwierania się na drugiego człowieka oraz zawarcia nowych znajomości” – **Ewa, wolontariuszka w klubie wolontariusza.**

„Korzystam z punktu poradnictwa specjalistycznego wraz z córką. Pomoc psychologa wpłynęła pozytywnie na jej zachowanie. Córka poznała skuteczne metody radzenia sobie ze stresem. Pani psycholog pomogła jej dostrzec, że relacja, z którą miała problem, nie jest dla niej dobra. Dużym plusem jest to, że pomoc specjalisty jest na miejscu, nieodpłatna i szybko można z niej skorzystać” – **Zuzanna.**

„Jestem uczestniczką zajęć z pilatesu i zumbi, organizowanych w centrum aktywności społecznej. Udział w zajęciach poprawia moją kondycję fizyczną i samopoczucie. Jest to wspaniała forma spędzania wolnego czasu oraz spotkania ciekawych, pozytywnych osób. Poznanie nowych osób »otworzyło okno« na nowe aktywności, np. udział w wyjazdach na basen czy wycieczkę do Powsina” – **Janina.**

„Jestem bardzo zadowolona z uczestnictwa w projekcie, nawiązałam nowe znajomości, poszerzyłam wiedzę odnośnie do zdrowego odżywiania. Dzięki projektowi miałam możliwość wzięcia udziału w wycieczkach z nowo poznanymi koleżankami. Z zajęć oferowanych w ramach projektu najbardziej podobały mi się aqua aerobic oraz joga. Poznałam nowe techniki relaksacji, nauczyłam się, jak ćwiczyć w wodzie, instruktorzy pokazali mi, że ruch może być bardzo przyjemną formą wypoczynku” – **Elżbieta.**

„W 2007 roku, po 33 latach pracy z młodzieżą i po wygranych wojnach ze środowiskiem i ZUS, przeszedłem na emeryturę. Z racji tej, że czułem się dobrze i byłem sprawny fizycznie i psychicznie, po 2 latach znalazłem dodatkowe zatrudnienie, początkowo na ½ etatu, po 7 latach na pełny etat. Chwilo trwaj. Emerytura, dodatkowa praca, rodzina (z której jestem dumny – udana córka i syn). Tak było do pandemii. W lutym 2021 roku zdiagnozowano u mnie wirusa COVID-19, no i się zaczęło: gorączka, choroba, spowolnienie sprawności fizycznej. Ale przeżyłem, co prawda jestem już w innej rzeczywistości. I tu z pomocą przyszło CUS w Starachowicach. Po złożeniu wniosku zaproponowano mi następujące usługi: 10 darmowych przejazdów taksówką dla seniora, 10 godzin zabiegów rehabilitacyjnych w domu, 32 godziny zajęć z gimnastyki korekcyjnej, mającej na celu poprawę sprawności ruchowej, 20 godzin zajęć grupowych aqua aerobic, wycieczki, w tym: do Solca-Zdroju na kąpiele siarkowe, do Radomia na spektakl teatralny, pięć wyjść na dowolnie wybrany film. Skrzętnie z tych usług korzystam i już jest trochę lepiej, oby tak dalej. Jeżeli będzie taka możliwość, to chciałbym kontynuować takie zajęcia już za częściową odpłatnością” – **Ryszard.**

„Jestem emerytką, która na stałe mieszka w Starachowicach. W ramach projektu skorzystałam z kilku usług dedykowanych seniorom i oferowanych przez CUS. Muszę powiedzieć, że jestem z nich bardzo zadowolona. Korzystałam m.in. z porad dietetyka. Przemięła pani dietetyk udzieliła mi wielu porad z zakresu zdrowego odżywiania. Zdobytą wiedzę staram się wykorzystywać w codziennym życiu. Wprowadziłam wiele „zdrowych” zmian w swojej diecie, co skutkuje lepszym samopoczuciem. Korzystałam także z usług »złotej rączki«. Wszystkie złeczone panu naprawy zostały przeprowadzone bardzo profesjonalnie i dokładnie. Jako starsza samotna kobieta, bardzo się cieszę, że mogłam liczyć na pomoc takiego fachowca. Kolejną usługą, z której skorzystałam i z której również byłam bardzo zadowolona, była usługa sprzątająca. Dzięki wyjazdowi do teatru miałam możliwość obejrzeć przezabawny spektakl, doświadczyłam wielu ekscytujących przeżyć i choć na chwilę mogłam zapomnieć o szarej rzeczywistości. Szczerze polecam usługi społeczne w CUS” – **Barbara.**

2. IMPLEMENTACJA ROZWIĄZAŃ „KROCZĄCEJ ZMIANY SYSTEMOWEJ”

Kluczowy do wdrożenia innowacyjnego modelu usług społecznych na poziomie lokalnym w procesie „kroczącej zmiany systemowej” jest – określony w Ustawie z dnia 19 lipca 2019 r. o realizowaniu usług społecznych przez centrum usług społecznych⁹ – bardzo szeroki zakres usług społecznych. Samorząd gminny po przeprowadzonej diagnozie potrzeb wybiera z tego zakresu katalog dostępnych usług społecznych dla swoich mieszkańców.

Schemat 1: Zakres usług społecznych

⁹ Ustawa z dnia 19 lipca 2019 r. o realizowaniu usług społecznych przez centrum usług społecznych, art. 2 (Dz.U. 2019, poz. 1818).

2.1 PLAN WDRAŻANIA MODELU USŁUG SPOŁECZNYCH

Plan wdrażania modelu usług społecznych jest dokumentem planistycznym o charakterze fakultatywnym, jednak z uwagi na doświadczenia zdobyte przez CUS, uczestniczące w testowaniu tego rozwiązania systemowego, rekomenduje się jego opracowanie na etapie tworzenia koncepcji powstania CUS. Istotne jest, aby był to plan partycypacyjny opracowany wspólnie z przedstawicielami społeczności lokalnej. Dokument powinien zawierać niezbędne elementy:

- ▶ Przeprowadzenie diagnozy obecnego stanu świadczenia usług społecznych, potrzeb mieszkańców w tym zakresie oraz zasobów potencjalnych partnerów odnośnie realizacji usług społecznych.
- ▶ Planowany katalog usług społecznych do wdrożenia oraz cele, które mają być osiągnięte w ramach działania CUS, i sposoby pomiaru stopnia ich osiągnięcia.
- ▶ Plan podnoszenia kwalifikacji i nabycia umiejętności przez zespół wdrażający model CUS, sposoby promocji i informacji dotyczących działania CUS w odniesieniu do poszczególnych grup odbiorców usług społecznych oraz opis planowanych metod docierania do potencjalnych odbiorców.
- ▶ Sposób i metody zarządzania CUS.
- ▶ Sposób pozyskiwania i zarządzania informacjami przydatnymi dla potencjalnych odbiorców.
- ▶ Założenia do Gminnego programu usług społecznych.
- ▶ Przygotowanie Planu organizowania społeczności lokalnej w ramach aktywności CUS.
- ▶ Propozycję strukturyzacji indywidualnych planów usług społecznych.
- ▶ Sposoby testowania oraz określenie rezultatów testowania.
- ▶ Plan i sposób monitorowania usług świadczonych w ramach CUS (z uwzględnieniem opinii mieszkańców – członków społeczności lokalnych – m.in. o jakości świadczonych usług), w tym zapewnienie dostarczania danych na potrzeby ewaluacji.
- ▶ Określenie pakietu dokumentów, który powstanie w wyniku testowania założonego w modelu CUS.
- ▶ Plan finansowy wdrażania modelu CUS na poziomie lokalnym.
- ▶ Podział zadań i obowiązków pomiędzy partnerów procesu wdrażania nowego rozwiązania systemowego.
- ▶ Zasady współpracy między jednostkami zajmującymi się świadczeniami i usługami.

Anna Ostasz

2.2 PROCES TWORZENIA CENTRUM USŁUG SPOŁECZNYCH – ASPEKTY FORMALNE I ORGANIZACYJNE

Podstawowym aktem prawnym dotyczącym tworzenia CUS jest Ustawa z dnia 19 lipca 2019 r. o realizacji usług społecznych przez centrum usług społecznych¹⁰. Zgodnie z ustawą¹¹ w celu zaspokajania potrzeb wspólnoty samorządowej w zakresie określonych usług społecznych oraz koordynacji tych usług gmina może utworzyć centrum, działające w formie jednostki budżetowej. Przy czym utworzenie i prowadzenie centrum należy do zadań własnych gminy o charakterze fakultatywnym.

Ustawa¹² stanowi, że centrum może być utworzone dla jednej lub co najmniej dwóch gmin. Centrum tworzy się przez przekształcenie funkcjonującego w gminie ośrodka pomocy społecznej (OPS) w centrum (jedna gmina) lub przez utworzenie w jednej z gmin nowej jednostki organizacyjnej, odrębnej od funkcjonującego w tej gminie OPS (co najmniej dwie gminy). Dla miast powyżej 100 tys. mieszkańców – liczbę mieszkańców ustala się na dzień podjęcia uchwały w sprawie utworzenia centrum – CUS tworzy się poprzez przekształcenie funkcjonującego w gminie OPS w centrum lub przez utworzenie w mieście nowej jednostki organizacyjnej, odrębnej od funkcjonującego w tym mieście OPS. Ponadto w miastach na prawach powiatu, w których mogą funkcjonować jednocześnie OPS i powiatowe centrum pomocy rodzinie (PCPR) jako jedna instytucja, tj. miejski ośrodek pomocy społecznej (miejski ośrodek pomocy rodzinie), ten ostatni podmiot może zostać przekształcony w CUS. Warunkiem utworzenia centrum jest¹³:

1. przekazanie do realizacji centrum wszystkich zadań, w tym usług społecznych, realizowanych dotychczas przez OPS oraz wybranych i nierealizowanych przez OPS do dnia utworzenia centrum z co najmniej dwóch zakresów¹⁴ (wariant obejmujący przekształcenie OPS);
2. zawarcie porozumienia, na podstawie którego gmina przekazuje do realizacji gminie tworzącej centrum, wybrane usługi społeczne z co najmniej trzech zakresów¹⁵ (wariant obejmujący utworzenie w jednej z gmin nowej jednostki organizacyjnej, odrębnej od funkcjonującego w tej gminie OPS);

¹⁰ Ustawa z dnia 19 lipca 2019 r. o realizowaniu usług społecznych przez centrum usług społecznych (Dz.U. 2019, poz. 1818).

¹¹ Tamże, art. 8.

¹² Tamże, art. 9.

¹³ Tamże, art. 10.

¹⁴ Tamże, art. 2 ust. 1.

¹⁵ Tamże.

3. przekazanie przez miasto do realizacji centrum wybranych usług społecznych z co najmniej trzech zakresów¹⁶ (wariant obejmujący utworzenie w mieście nowej jednostki organizacyjnej, odrębnej od funkcjonującego w tym mieście OPS).

W przypadku przekształcenia OPS centrum przejmuje prawa i obowiązki dotychczasowego ośrodka. Mienie OPS staje się mieniem centrum. W ramach przekształcenia pracownicy OPS stają się pracownikami centrum.

W przypadku utworzenia w jednej z gmin nowej jednostki organizacyjnej, odrębnej od funkcjonującego OPS, gminy zawierają porozumienie, które zawiera w szczególności:

1. określenie gminy, która zobowiązuje się do utworzenia centrum;
2. określenie usług społecznych przekazywanych do realizacji gminie, która ma utworzyć centrum;
3. zasady współfinansowania kosztów utworzenia i funkcjonowania centrum oraz realizacji przez centrum określonych usług społecznych;
4. okres, na jaki zawarto porozumienie;
5. szczegółowe zasady sporządzania i przekazywania gminie sprawozdania z działalności centrum za poprzedni rok kalendarzowy;
6. szczegółowe zasady przekazywania gminie diagnozy potrzeb i potencjału wspólnoty samorządowej w zakresie usług społecznych oraz przeprowadzania konsultacji diagnozy ze wspólnotą samorządową; porozumienie może określać sposób kontroli nad realizacją usług społecznych przekazanych do realizacji centrum.

Uchwały w sprawie utworzenia oraz nadania statutu centrum podejmuje rada gminy/miasta. W myśl Ustawy z dnia 27 sierpnia 2009 r. o finansach publicznych jednostki budżetowe, z zastrzeżeniem odrębnych ustaw, tworzą organy stanowiące jednostki samorządu terytorialnego, które nadają im również statut i określają mienie przekazywane tej jednostce w zarząd¹⁷. Analogicznie rodzaj i zakres zadań, w tym usług społecznych, przekazanych do realizacji centrum oraz szczegółową organizację centrum określa statut centrum nadany przez radę w drodze uchwały¹⁸.

¹⁶ Tamże.

¹⁷ Ustawa z dnia 27 sierpnia 2009 r. o finansach publicznych, art. 12 ust. 1 pkt 2 i ust. 2 (Dz.U. z 2022 r., poz. 1634, z późn. zm.)

¹⁸ Tamże, art. 12.

Na podstawie Ustawy z dnia 19 lipca 2019 r. o realizowaniu usług społecznych przez centrum usług społecznych¹⁹ dyrektor centrum jest powoływany i odwoływany przez wójta (burmistrza, prezydenta miasta) gminy, która utworzyła centrum. Wójt (burmistrz, prezydent miasta) udziela dyrektorowi centrum upoważnienia do prowadzenia postępowań w indywidualnych sprawach dotyczących usług społecznych, określonych w programach usług społecznych, w tym do wydawania decyzji administracyjnych²⁰. Dyrektor, na podstawie wydanych przez siebie zarządzeń, wprowadza pozostałe dokumenty regulujące działalność centrum, w tym politykę rachunkowości, regulaminy: organizacyjny, pracy, wynagradzania, zakładowego funduszu świadczeń socjalnych, naboru na wolne stanowisko pracy, oceny okresowej, zamówień publicznych, kontroli zarządczej, bezpieczeństwa informacji i ochrony danych osobowych.

W ramach struktury organizacyjnej CUS należy wyodrębnić w szczególności:

- ▶ zespół ds. organizowania usług społecznych (organizator usług społecznych oraz koordynatorzy indywidualnych planów usług społecznych, w liczbie dostosowanej do potrzeb wynikających z uwarunkowań lokalnych);
- ▶ zespół ds. realizacji zadań z zakresu pomocy społecznej (dotyczy wariantu przekształcenia OPS). W skład zespołu wchodzi: organizator pomocy społecznej, specjaliści z zakresu pracy socjalnej, pracy z rodziną oraz inni specjaliści realizujący zadania z zakresu pomocy społecznej, w tym w zakresie integracji społecznej. W ramach zespołu może zostać wyodrębniona komórka realizująca zadania z zakresu pracy socjalnej;
- ▶ stanowisko organizatora społeczności lokalnej.

Jacek Godlewski

¹⁹ Ustawa z dnia 19 lipca 2019 r. o realizowaniu usług społecznych przez centrum usług społecznych, art. 25 ust. 1 (Dz.U. 2019, poz. 1818).

²⁰ Tamże, art. 26 ust.1.

2.3 DIAGNOZA POTRZEB I POTENCJAŁU SPOŁECZNOŚCI LOKALNEJ

Diagnoza potrzeb i potencjału wspólnoty samorządowej²¹ w zakresie usług społecznych²² jest istotnym zadaniem realizowanym przez CUS. Trafna i rzetelna diagnoza stwarza szansę spełniania przez CUS zasad: powszechności, podmiotowości, jakości, kompleksowości, współpracy, pomocniczości i wzmacniania więzi społecznych. Jednym z efektów diagnozy jest stworzenie i rozwój bazy informacji o dostępnych na obszarze działania CUS usługach. Diagnoza potrzeb i potencjału społeczności lokalnej:

- ▶ jest źródłem wiedzy na temat najistotniejszych potrzeb mieszkańców;
- ▶ identyfikuje i opisuje potencjały mieszkańców oraz lokalnych instytucji i organizacji;
- ▶ stanowi podstawę kompleksowych działań;
- ▶ określa sposoby zapewnienia wysokiej jakości usług;
- ▶ wskazuje metody rozwiązywania zidentyfikowanych problemów;
- ▶ określa obszary zaangażowania różnych grup mieszkańców w proces rozwiązywania wspólnych problemów;
- ▶ zawiera rekomendacje dotyczące zasad współpracy między podmiotami publicznymi, społecznymi i komercyjnymi.

Diagnoza jest opracowywana przez CUS na okresy pięcioletnie, ale może podlegać aktualizacji w przypadku istotnej zmiany wniosków wynikających z rozeznania potrzeb i potencjału wspólnoty samorządowej w zakresie usług społecznych. Jej podstawą są wnioski wynikające z prowadzonego przez organizatora społeczności lokalnej i organizatora usług społecznych rozeznania potrzeb i potencjału wspólnoty samorządowej w zakresie usług społecznych. Warunki prawidłowej diagnozy:

- ▶ wieloaspektowość – uwzględniająca uwarunkowania i przejawy kondycji społeczności lokalnej, w tym: środowiskowe, gospodarcze, społeczne, demograficzne, kulturowe;
- ▶ kompleksowość – powinna uwzględniać szeroki zakres działań usługowych organizowanych przez gminę – 14 obszarów: polityka prorodzinna, wspieranie rodziny, system pieczy zastępczej, pomoc społeczna, wspieranie osób niepełnosprawnych, edukacja publiczna, przeciwdziałanie bezrobociu, promocja i ochrona zdrowia, edukacja publiczna, kultura, kultura

²¹ Szerzej zob. D. Bazuń, J. Frątczak-Müller, M. Jaskulska, M. Kwiatkowski, A. Mielczarek-Żejmo, *Diagnoza potrzeb i potencjału społeczności lokalnej w zakresie usług społecznych*, Warszawa 2020.

²² Ustawa z dnia 19 lipca 2019 r. o realizowaniu usług społecznych przez centrum usług społecznych, art. 13 ust. 1 pkt 3, art. 21 (Dz.U. 2019, poz. 1818).

fizyczna i turystyka, pobudzanie aktywności obywatelskiej, mieszkalnictwo, reintegracja zawodowa i społeczna²³.

Przed przekazaniem diagnozy władzom gminy CUS przeprowadza konsultacje ze wspólnotą samorządową. Po konsultacjach i sporządzeniu raportu końcowego diagnoza przekazywana jest wójtowi/burmistrzowi/prezydentowi oraz radzie gminy. Jest podstawą do opracowania programów usług społecznych gminy oraz planów organizowania społeczności lokalnej. Prawidłowa diagnoza powinna spełniać kilka warunków:

- ▶ zróżnicowanie metod badawczych, zalecające łączenie analiz ilościowych z jakościowymi, łączenie analizy danych zastanych i danych wywoływanych, zastosowanie analizy zawartości mediów, prowadzenie zarówno wywiadów indywidualnych, jak i wywiadów grupowych, stosowanie metod i technik interaktywnych, partycypacyjnych (np. spacerów badawczych, warsztaty, panele eksperckie);
- ▶ partycypacja – wspólne decydowanie o losach tzw. małych ojczyzn – diagnoza powinna zapewniać uczestnictwo i wpływ społeczności na przebieg i rezultaty procesu;
- ▶ praktyczność – ma dostarczyć władzom gminy informacje o potrzebach mieszkańców w zakresie usług społecznych.

Etapy przeprowadzenia diagnozy:

- ▶ planowanie – cel diagnozy i pytania badawcze, dobór wskaźników, metod, technik i narzędzi badawczych, dobór uczestników badań;
- ▶ badanie – realizacja badań w terenie i gromadzenie informacji z wykorzystaniem opracowanych narzędzi badawczych;
- ▶ redagowanie raportu – założenia diagnozy (cel, pytania, zasady), opis zastosowanych procedur metodologicznych, prezentacja wyników badań, wnioski z badań, rekomendacje.

Konsultacja diagnozy prowadzona jest ze wspólnotą samorządową²⁴. Szczegółowe zasady realizacji ustalane są przez samorządy terytorialne w uchwałach dotyczących trybu i zasad prowadzenia konsultacji społecznych z mieszkańcami. Wyróżniamy kilka etapów konsultacji:

- ▶ ogłoszenie konsultacji społecznych – zapewnienie szerokiego udziału mieszkańców w konsultacjach wymaga: opublikowania ogłoszenia z odpowiednim wyprzedzeniem (co najmniej

²³ Tamże, art. 2 ust. 1.

²⁴ Tamże, art. 21 ust. 5. Podstawą prawną realizacji konsultacji jest ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz.U. 1990, nr 16, poz. 95).

7 dni przed rozpoczęciem gromadzenia opinii); zastosowania zróżnicowanych kanałów komunikacyjnych dostępnych szerokiemu gronu odbiorców (poza tablicami ogłoszeń w urzędach i BIP niezbędne jest wykorzystanie takich platform komunikacyjnych jak: tablice ogłoszeń w miejscu zamieszkania, lokalne media, media społecznościowe, plakaty i inne materiały informacyjne);

- ▶ edukowanie – wraz z ogłoszeniem konsultacji należy rozpocząć kampanię informacyjną na temat usług społecznych, ich form, podstaw prawnych czy sposobów ich realizacji oraz innych kwestii ważnych z perspektywy oczekiwanego zaangażowania mieszkańców;
- ▶ zasięgnięcie opinii i ustalenie wspólnego stanowiska – realizacja zaplanowanych form konsultacji i gromadzenie opinii oraz propozycji rozwiązań formułowanych przez mieszkańców;
- ▶ przekazanie informacji zwrotnej – opracowanie i publikacja raportu z konsultacji społecznych jest jednym z elementów zapewniania autentyczności procesu;
- ▶ ewaluacja procesu konsultacji społecznych – analiza przebiegu konsultacji, umożliwiająca sformułowanie wniosków na temat ich zalet/korzyści i wad/barier.

Konsultacje pełnią funkcje: informacyjną, diagnostyczną, koncepcyjną, integracyjną, aktywizującą. Diagnoza jest przygotowywana na potrzeby gminy w celu dostarczenia władzom gminy informacji o potrzebach mieszkańców w zakresie usług społecznych oraz danych o potencjale usługowym środowiska lokalnego. Na podstawie tych informacji rada gminy, opracowując program usług społecznych, może odpowiedzieć na rzeczywiste potrzeby mieszkańców w zakresie tych usług.

Beata Szluz

2.4 PROGRAM USŁUG SPOŁECZNYCH

Zgodnie z Ustawą z dnia 19 lipca 2019 r. o realizowaniu usług społecznych przez centrum usług społecznych²⁵ gminy mogą przyjąć Gminny program usług społecznych, który jest aktem prawa miejscowego, wskazujący katalog dostępnych usług społecznych dla wszystkich mieszkańców, po uwzględnieniu wniosków i rekomendacji wynikających z przeprowadzonej diagnozy potrzeb i potencjału społeczności lokalnej. Wskazać należy, iż ustawodawca określił pakiet elementów, które obligatoryjnie muszą być w nim zawarte.

Schemat 2: Program usług społecznych

PROGRAM USŁUG SPOŁECZNYCH		
1) NAZWA I CEL PROGRAMU	2) OKRES REALIZACJI PROGRAMU	3) CHARAKTERYSTYKA I PRZEWIDYWANA LICZBA OSÓB OBJĘTYCH PROGRAMEM
4) OPIS POTRZEB UZASADNIAJĄCYCH REALIZACJĘ PROGRAMU	5) OKREŚLENIE USŁUG SPOŁECZNYCH OFEROWANYCH W PROGRAMIE	6) WARUNKI I TRYB KWALIFIKOWANIA OSÓB ZAINTERESOWANYCH DO KORZYSTANIA Z USŁUG SPOŁECZNYCH OKREŚLONYCH W PROGRAMIE
7) WYSOKOŚĆ OPŁATY ZA USŁUGI SPOŁECZNE, OSOBY UPRAWNIONE DO UZYSKANIA ULG W OPŁACIE ZA USŁUGI SPOŁECZNE I WYSOKOŚĆ TYCH ULG, JEŻELI PROGRAM PRZEWIDUJE OPŁATĘ LUB ULGI W OPŁACIE ZA USŁUGI SPOŁECZNE	8) SPOSÓB DOKUMENTOWANIA SPEŁNIANIA WARUNKÓW, O KTÓRYCH MOWA W PKT 6, ORAZ UPRAWNIEŃ DO UZYSKANIA ULG W OPŁACIE, O KTÓRYCH MOWA W PKT 7	9) DANE OSOBOWE NIEZBĘDNE DO KWALIFIKOWANIA OSÓB ZAINTERESOWANYCH DO KORZYSTANIA Z USŁUG SPOŁECZNYCH OKREŚLONYCH W PROGRAMIE, W TYM DANE OSOBOWE, o których mowa w art. 9 ust. 1 i art. 10 Rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2016/679 z dnia 27 kwietnia 2016 r. w sprawie ochrony osób fizycznych w związku z przetwarzaniem danych osobowych i w sprawie swobodnego przepływu takich danych oraz uchylenia dyrektywy 95/46/WE
10) ORGANIZACJA PROGRAMU, W TYM ETAPY JEGO REALIZACJI	11) SPOSÓB MONITOROWANIA I OCENY PROGRAMU ORAZ MIERNIKI EFEKTYWNOŚCI JEGO REALIZACJI	12) BUDŻET PROGRAMU ORAZ ŹRÓDŁA JEGO FINANSOWANIA

²⁵ Ustawa z dnia 19 lipca 2019 r. o realizowaniu usług społecznych przez centrum usług społecznych, art. 4 (Dz.U. 2019, poz. 1818).

2.5 KONTRAKTACJA USŁUG SPOŁECZNYCH

Proces dostarczania powszechnych usług społecznych przez CUS wymaga kontraktacji, którą traktujemy jako formę zakupu (zlecenia) realizacji określonych usług. Ustawodawca wskazał zamknięty katalog potencjalnych wykonawców usług społecznych, który pozwala na dobranie rodzaju wykonawcy do poszczególnej usługi społecznej, w zależności od identyfikowanych uwarunkowań lokalnych i specyfiki danej usługi.

Schemat 3: Wykonawcy usług społecznych

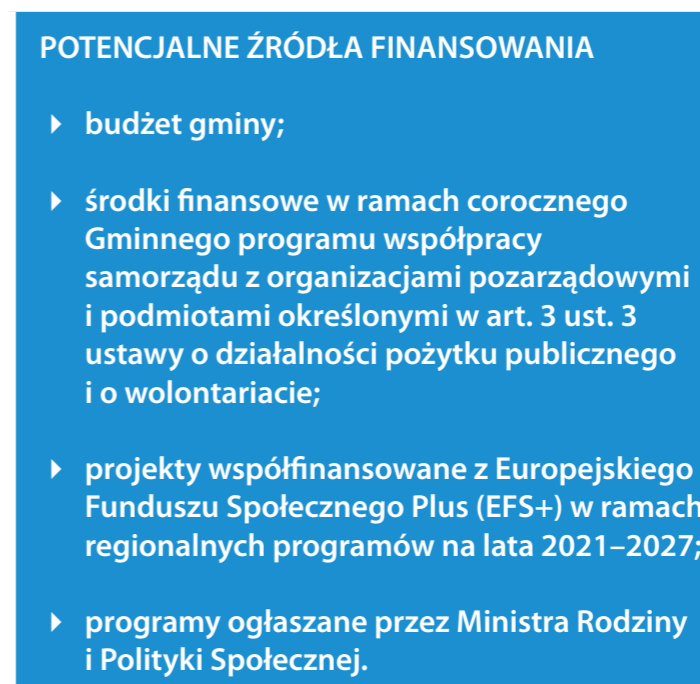

REKOMENDACJA: Zlecenie realizacji usług społecznych organizacjom pozarządowym lub podmiotom ekonomii społecznej oraz wypracowanie zasad współpracy z nimi jest jednym z kluczowych założeń wdrażania modelu CUS. Rekomenduje się tryb wyłaniania wykonawców zgodnie z PZP z zastosowaniem klauzul społecznych.

2.6 FINANSOWANIE CENTRUM USŁUG SPOŁECZNYCH

CUS może w sposób komplementarny łączyć różne źródła finansowania swojej działalności statutowej, tzn. zarówno ze środków własnych, jak i zewnętrznych. Taki format pozwala na efektywne wykorzystanie dostępnych środków finansowych przeznaczonych na rozwój i dostarczanie usług społecznych dla mieszkańców gminy.

Schemat 4: Finansowanie CUS

Anna Ostasz

3. MODELOWE ROZWIĄZANIA KRAJOWE W ZAKRESIE REALIZACJI USŁUG SPOŁECZNYCH

3.1 CENTRUM USŁUG SPOŁECZNYCH W ADAMÓWCE

„Utworzenie CUS było odpowiedzią na dynamicznie modyfikujące się – na terenie gminy Adamówka – zapotrzebowanie mieszkańców na usługi społeczne, wynikające ze zmieniających się procesów demograficznych. Istotnym elementem działania nowej jednostki organizacyjnej jest natomiast powszechność i otwartość na potrzeby wszystkich mieszkańców – nie tylko środowisk biedniejszych, mniej zaradnych. Korzyścią z utworzenia CUS jest także koordynacja usług społecznych dotychczas rozproszonych w różnych podsystemach.

W działaniu CUS widzę ponadto nową odsłonę lokalnej polityki społecznej – polityki ukierunkowanej na rozwój usług społecznych – wpływającej na wzrost jakości życia mieszkańców gminy Adamówka oraz tak ważną integrację społeczną, w szczególności osób starszych i samotnych”.

Wójt Gminy Adamówka Edward Jarmuziewicz

„W wyniku przeprowadzonej diagnozy potrzeb uzyskano wyczerpujące informacje na temat głównych problemów, na które wskazali mieszkańcy gminy Adamówka. Należą do nich: brak adekwatnej do oczekiwań infrastruktury kulturalnej, rekreacyjnej, opiekuńczo-wychowawczej oraz zdrowotnej. To również problemy z małą aktywnością społeczną znacznej części członków tej społeczności, brak wystarczającej liczby atrakcyjnych miejsc pracy oraz bardzo ograniczone środki budżetowe. Na terenie gminy Adamówka nie funkcjonuje instytucja kultury, CUS pełni tę funkcję w ramach organizowania społeczności lokalnej”.

Dyrektor Centrum Usług Społecznych w Adamówce Malwina Misiąg

„W GOPS w Adamówce na stanowisku pracownika socjalnego pracowałam od 2006 r. Przez okres 15 lat mojej pracy pomoc społeczna, skierowana do mieszkańców gminy, kojarzona była wyłącznie z transferem świadczeń pieniężnych czy też niepieniężnych, wynikających z ustawy o pomocy społecznej.

Od 1 lipca 2021 r., w związku z przekształceniem OPS w CUS, pomoc społeczna jest uzupełniana o usługi społeczne, świadczone przez nowo powstały zespół ds. organizowania usług społecznych. Obecnie pomoc społeczna jest elementem szerszego systemu wsparcia, uzupełnionym o usługi świadczone na rzecz mieszkańców, w trybie dostępu powszechnego. Mieszkańcy mogą w jednym miejscu korzystać z różnorodnych form wsparcia, świadczonych przez lokalnych usługodawców. »Instytucja jednego okienka«, pakiety usługowe są personalizowane, czyli dopasowywane do indywidualnych potrzeb konkretnej osoby. Jednocześnie zauważamy, iż poprzez powołanie CUS w Adamówce diametralnie poprawił się komfort pracy pracowników socjalnych naszej jednostki”.

Małgorzata Kida

Organizator pomocy społecznej w Centrum Usług Społecznych w Adamówce

„CUS w Adamówce realizuje szereg zadań, które są dostępne do korzystania przez ogół społeczności lokalnej naszej gminy. Ich misja wykracza poza świadczenia pomocy społecznej, co umożliwia korzystanie z wielu systemów wsparcia oraz usług świadczonych na rzecz mieszkańców w trybie dostępu powszechnego. Jako pracownicy socjalni, dzięki powstaniu CUS, mamy dużo więcej możliwości w podejmowaniu działań i oferowaniu form pomocy osobom potrzebującym.

Centrum oferuje wiele usług społecznych w obszarze opieki nad dzieckiem, w tym dzieckiem z niepełnosprawnością, opieki nad osobami starszymi, wsparcia osób z zaburzeniami psychicznymi, wsparcia osób w kryzysie bezdomności, dominującego problemu osób starzejących się poprzez rozwój dobrej jakości usług opiekuńczych, asystenckich, świadczonych w środowisku zamieszkania przez profesjonalnie przygotowany personel”.

Elżbieta Światała

Specjalista pracy socjalnej w Centrum Usług Społecznych w Adamówce

KATALOG DOSTĘPNYCH USŁUG SPOŁECZNYCH:

PAKIET USŁUG POMOCY I INTEGRACJI SPOŁECZNEJ DLA OSÓB STARSZYCH I NIEPEŁNOSPRAWNYCH+

„W ramach pakietu oferowane są usługi z zakresu: asystenta osoby starszej, asystenta osoby niepełnosprawnej, opieki wytchnieniowej oraz prowadzenia trzech klubów seniora wraz z usługami towarzyszącymi: poradnictwem specjalistycznym, poradnictwem edukacyjnym, warsztatami tematycznymi w zakresie rozwoju zainteresowań oraz aktywizacją społeczno-zawodową, a także integracją społeczną i międzypokoleniową. W ramach działań skierowanych do osób starszych i z niepełnosprawnością CUS realizuje również usługi opiekuńcze i specjalistyczne usługi opiekuńcze w prowadzonym w formie dziennego domu pomocy ośrodka wsparcia. Osoby starsze z terenu gminy mają również możliwość skorzystania z usługi teleopieki – »opaski telemedycznej«”.

PAKIET USŁUG POMOCY I INTEGRACJI SPOŁECZNEJ DLA RODZIN Z DZIEĆMI+

„W ramach pakietu oferowane są usługi dla dzieci w wieku od 7 do 18 lat – w ramach działalności trzech placówek wsparcia dziennego, prowadzonych w formie opiekuńczo-specjalistycznej. W zależności od indywidualnych potrzeb uczestników organizuje się usługi: socjoterapeutyczne, terapeutyczne, korekcyjne, kompensacyjne, logopedyczne, terapię pedagogiczną oraz psychologiczną. Prowadzony jest także Rodzinny Punkt Poradnictwa Specjalistycznego w Adamówce, świadczący usługi skierowane do członków rodzin z dziećmi, wyrażających potrzebę wsparcia z zakresu poradnictwa: psychologicznego, pedagogicznego, logopedycznego, psychiatrycznego oraz terapii uzależnień”.

REKOMENDACJA:

- ▶ „Niezastąpionym elementem koordynowanych oraz realizowanych, jak i planowanych do realizacji usług społecznych są nowo zatrudnieni pracownicy Centrum Usług Społecznych w Adamówce – organizator usług społecznych, koordynatorzy indywidualnych planów usług społecznych oraz organizator społeczności lokalnej – bez pracy których rozwój nowoczesnego *welfare state* nie byłby możliwy.
- ▶ Centrum Usług Społecznych w Adamówce stało się odpowiedzią na nowe wyzwania społeczne, związane nade wszystko ze zmianami struktury demograficznej ludności – wzrostem długości życia mieszkańców – oraz problemami rodzin zamieszkałych na terenie gminy, obejmującymi: izolację emocjonalną i społeczną jej członków, ograniczanie czasu dla dziecka, wypełnianie nieprawidłowo zadań rodzicielskich, powodujące trudności wychowawcze u dzieci i młodzieży oraz problemy opiekuńczo-wychowawcze w rodzinie”.

3.2 CENTRUM USŁUG SPOŁECZNYCH W BEŁŻYCACH

„Kiedy objąłem stanowisko Burmistrza Bełżyc, nie miałem świadomości deficytów w sferze społecznej. Analizując działalność podległych jednostek, zauważyłem brak wystarczającej oferty usług dla rodzin, seniorów, osób z niepełnosprawnością oraz poradnictwa specjalistycznego. Dało mi to impuls do podjęcia decyzji o poszukiwaniu rozwiązań i środków na inwestycję w ten obszar. W momencie, w którym Ministerstwo Rodziny i Polityki Społecznej ogłosiło konkurs pilotażowy na realizację innowacji społecznej, podjąłem natychmiast decyzję, że będziemy aplikować o te środki i tworzyć »Model usług społecznych«, który idealnie wpisuje się w potrzeby naszych mieszkańców.

W okresie tworzenia koncepcji »Modelu usług społecznych« ważna była diagnoza potrzeb przeprowadzana z mieszkańcami, instytucjami gminnymi, organizacjami pozarządowymi, pozwalająca nam na zbudowanie katalogu usług społecznych, który odpowiada na faktyczne potrzeby naszych mieszkańców.

Utworzenie CUS rozpoczęło proces inwestycji w obszar społeczny, podjąłem również decyzję o utworzeniu żłobka oraz rozwoju polityki senioralnej. Zachęcam do tworzenia CUS, ponieważ jest to nowoczesna instytucja polityki społecznej dla wszystkich mieszkańców gminy, która pozwala na lepsze wykorzystanie potencjału zasobów instytucjonalnych, rozwój partnerskiej współpracy i profesjonalne organizowanie społeczności lokalnej”.

Burmistrz Bełżyc Ireneusz Łucka

„Aktualne problemy społeczne, m.in.: zmiany demograficzne – starzejące się społeczeństwo, migracje, niska dzietność oraz nowe obszary wymagające interwencji – związane z pandemią i kryzysem uchodźczym, powodują zwiększone zapotrzebowanie na usługi społeczne. CUS stanowi odpowiedź na te problemy. Jest instytucją, której celem jest zapewnienie usług społecznych dla wszystkich mieszkańców i przełamanie stereotypu „typowej pomocy społecznej”. Po przekształceniu CUS nadal realizuje wszystkie zadania, które realizował OPS, jednak najważniejszym obszarem działalności są bezpłatne i powszechne usługi społeczne, wspierane organizowaniem społeczności lokalnej. CUS to również inwestycja w rozwój profesjonalizmu, kompetencji i umiejętności zatrudnionej kadry”.

Dyrektor Centrum Usług Społecznych w Bełżycach Anna Ostasz

„Ważnym i zupełnie nowym obszarem działalności statutowej CUS jest organizowanie społeczności lokalnej, którego celem jest integracja, rozwój partnerstwa lokalnego oraz wolontariatu. Ta forma wsparcia zdała najważniejszy egzamin podczas kryzysu uchodźczego, który powodował konieczność koordynacji wszystkich zasobów instytucjonalnych i organizacyjnych w naszej gminie, a także w bieżącej organizacji różnych lokalnych wydarzeń, np. koncertów charytatywnych i rozmaitych form integracji”.

Magdalena Morek

Organizator społeczności lokalnej w Centrum Usług Społecznych w Bełżycach

„Indywidualny plan usług społecznych, tworzony przez nas dla osoby, która korzysta z usług, to profesjonalne narzędzie pracy socjalnej, dające naszym mieszkańcom możliwość koordynacji wszystkich usług przez jednego pracownika, bez konieczności »błądzenia po różnych instytucjach« gminnych, powiatowych czy wojewódzkich. CUS jest efektywną »instytucją jednego okienka«”.

Beata Wieczerek

Koordynator indywidualnych planów usług społecznych w Centrum Usług Społecznych w Bełżycach

„Współpraca KIPUS, OSL i pracowników socjalnych stała się elementem kluczowym do osiągnięcia wysokiego poziomu efektywności realizowanych przez nas zadań oraz wzmocniła nasze kompetencje i umiejętności zawodowe. Taki model pracy zespołowej niweluje syndrom wypalenia zawodowego”.

Justyna Pruszkowska

Koordynator indywidualnych planów usług społecznych w Centrum Usług Społecznych w Bełżycach

KATALOG DOSTĘPNYCH USŁUG SPOŁECZNYCH:

KLUB AKTYWNOŚCI LOKALNEJ

„Celem głównym działalności Klubu Aktywności Lokalnej w Bełżycach jest: podniesienie poziomu aktywności mieszkańców w zakresie poprawy sytuacji osobistej i integracji lokalnej społeczności oraz poprawa jakości życia rodzin, rozwój wolontariatu i działań samopomocowych. Odbiorcami tej usługi są w szczególności: seniorzy, osoby z niepełnosprawnością oraz młodzież. To miejsce integracji międzypokoleniowej, w którym realizowane są również liczne działania o charakterze wolontariackim, w szczególności z młodzieżową drużyną pożarniczą”.

KLUB RODZICA I DZIECKA

„Usługa społeczna jest dedykowana dzieciom do 5. roku życia i ich rodzicom. Jej celem jest m.in. wzmocnienie kompetencji rodzicielskich w zakresie prawidłowego rozwoju dziecka i odpowiedzialnego wychowania. Usługa jest realizowana przez 5 dni w tygodniu w formie zajęć stacjonarnych – w przedziale godzinowym od 7.00 do 14.00 – oraz warsztatów tematycznych”.

INDYWIDUALNE USŁUGI SPOŁECZNE

Są one realizowane w formie stacjonarnej lub mobilnej (wybór należy do odbiorcy):

Schemat 5: Indywidualne usługi społeczne w CUS w Bełżycach

PORADNICTWO PSYCHOLOGICZNE DLA DZIECI I DOROSŁYCH
TERAPIA RODZINNA KRÓTKOTERMINOWA, DLA OSÓB UZALEŻNIONYCH
MEDIACJE RODZINNE
PORADNICTWO LOGOPEDYCZNE DLA DZIECI I DOROSŁYCH
PORADNICTWO DIETETYCZNE
PSYCHIATRIA ŚRODOWISKOWA
USŁUGI ASYSTENCKO-WSPIERAJĄCE DLA OSÓB NIEPEŁNOSPRAWNYCH

REKOMENDACJA:

- ▶ „CUS to instytucja dla wszystkich mieszkańców, której celem jest zapewnienie dostępności i jak najwyższej jakości realizowanych usług. Rekomendujemy organizację pracy CUS w zakresie godzin pracy i świadczenia usług społecznych, np. CUS czynny do godziny 18.00, zadaniowe systemy czasu pracy pracowników oraz dostępność usług społecznych w formie mobilnej, czyli świadczonych w miejscu zamieszkania ich odbiorcy;
- ▶ rozwój działań wolontariatu – z wykorzystaniem potencjału ochotniczych straży pożarnych, w szczególności młodzieżowych drużyn pożarniczych – i integracji międzypokoleniowej, w tym seniorów;
- ▶ tworzenie modelu w formule partycypacyjnej z samorządem gminnym, powiatowym i wojewódzkim, która wzmacnia współpracę partnerską w obszarze polityki społecznej, upowszechnia działania promocyjne i wzmacnia wizerunek samorządu odpowiedzialnego społecznie. Elementem kluczowym są wzajemne porozumienia w zakresie koordynacji usług społecznych i zdrowotnych”.

3.3 CENTRUM USŁUG SPOŁECZNYCH W ŁAPACH

„Dzięki prezydenckiej inicjatywie ustawodawczej, dającej możliwość przekształcenia MOPS w CUS w Łapach, możemy szybciej i łatwiej reagować na potrzeby osób, rodzin, grup społecznych oraz ogółu mieszkańców Łap. Dzięki temu żyje im się lepiej. CUS zapewnia dostęp do spersonalizowanych, kompleksowych usług społecznych, dostosowanych do indywidualnych potrzeb mieszkańców, a mamy ich wiele.

To właśnie w CUS, w tzw. »instytucji jednego okienka«, mieszkańcy Łap pozyskują informacje na temat usług realizowanych na terenie gminy Łapy, nie tylko przez CUS, ale też inne instytucje, organizacje pozarządowe, przedsiębiorców. Myślę, że najważniejszą korzyścią z przekształcenia się OPS w CUS, jest to, iż z dostępnych usług mogą korzystać wszyscy mieszkańcy, bez względu na dochód”.

Burmistrz Łap Krzysztof Gołaszewski

„Do najważniejszych kierunków działań – wynikających z diagnozy potrzeb i potencjału społeczności lokalnej gminy Łapy w zakresie usług społecznych – należą: zwiększenie oferty spędzania czasu wolnego; zmniejszenie skali występowania problemu przemocy domowej oraz innych problemów rodzinnych; zwiększenie zaufania do systemu pomocy społecznej; zapewnienie systemowego podejścia do sposobu eliminowania uzależnień; zapewnienie dostępności poradnictwa specjalistycznego; zwiększenie aktywności zawodowej; zapewnienie potrzebującym osobom dostępu do tymczasowego miejsca pobytu / mieszkań chronionych; opracowanie systemu wsparcia dla osób z niepełnosprawnościami; zwiększenie zakresu i dostępności opieki psychologiczno-pedagogicznej; zwiększenie obecności przyrody w mieście oraz dostępności miejsc do spędzania czasu na świeżym powietrzu; zwiększenie dostępności do ogólnodostępnych miejsc, w których mieszkańcy mogliby realizować działania edukacyjno-integrujące oraz wolontaryjne; zwiększenie efektywności działań promujących aktywność obywatelską”.

Dyrektor Centrum Usług Społecznych w Łapach Katarzyna Żukowska-Koc

KATALOG DOSTĘPNYCH USŁUG SPOŁECZNYCH:

CENTRUM AKTYWNOŚCI SPOŁECZNEJ (CAS)

„Głównym celem działań CAS jest wzmocnienie integracji międzypokoleniowej, rozwój zainteresowań, wspieranie rozwoju dzieci i młodzieży poprzez aktywne wypełnianie wolnego czasu, wzmocnienie kompetencji społecznych, rodzicielskich wśród rodziców i opiekunów. Działania są kierowane nie tylko do młodzieży, ale w szczególności do osób: starszych, z niepełnosprawnościami, małżonków oraz rodziców (w zakresie oddziaływania na dzieci). Są realizowane: wykłady, prelekcje, dyskusje, pogadanki, wycieczki, konkursy, zajęcia ruchowe, warsztaty edukacyjne, doradztwo i konsultacje edukacyjno-animacyjne, warsztaty rękodzielnicze, imprezy kulturalno-oświatowe.

AKADEMIA LIDERA LOKALNEGO (ALL)

Głównym celem działań ALL jest wzmocnienie lokalnych liderów oraz kandydatów na liderów w wymiarze zarządzania oraz wyposażenie ich w kompetencje społeczne i zawodowe, pozwalające na ich rozwój jako liderów, a poprzez to na rozwój społeczności lokalnych, w których działają. Są prowadzone: wykłady, prelekcje, dyskusje, pogadanki, wycieczki, konkursy, zajęcia ruchowe, warsztaty edukacyjne, doradztwo i konsultacje edukacyjno-animacyjne, warsztaty rękodzielnicze, imprezy kulturalno-oświatowe.

PUNKT PORADNICTWA SPECJALISTYCZNEGO

Poradnictwo jest realizowane przez specjalistów w dwóch obszarach: poradnictwa psychologicznego (wsparcie uczestników w pracy nad indywidualnymi problemami, budowanie zaradności) oraz w zakresie psychoterapii uzależnień.

KLUB WOLONTARIUSZA

Celem usługi jest zaspokajanie potrzeb mieszkańców gminy Łapy w formie niematerialnej. Realizowane są działania bezpośrednio na rzecz: osób, rodzin, grup społecznych, grup mieszkańców lub ogółu mieszkańców o określonych potrzebach, służące wzrostowi efektywnego wspierania osób i rodzin w środowisku lokalnym.

MIESZKANIA CHRONIONE

Gmina Łapy dysponuje trzema mieszkaniami chronionymi. Są one formą pomocy społecznej przygotowującą do prowadzenia samodzielnego życia lub wspomagającą osoby w nim przebywające w codziennym funkcjonowaniu, pod opieką specjalistów.

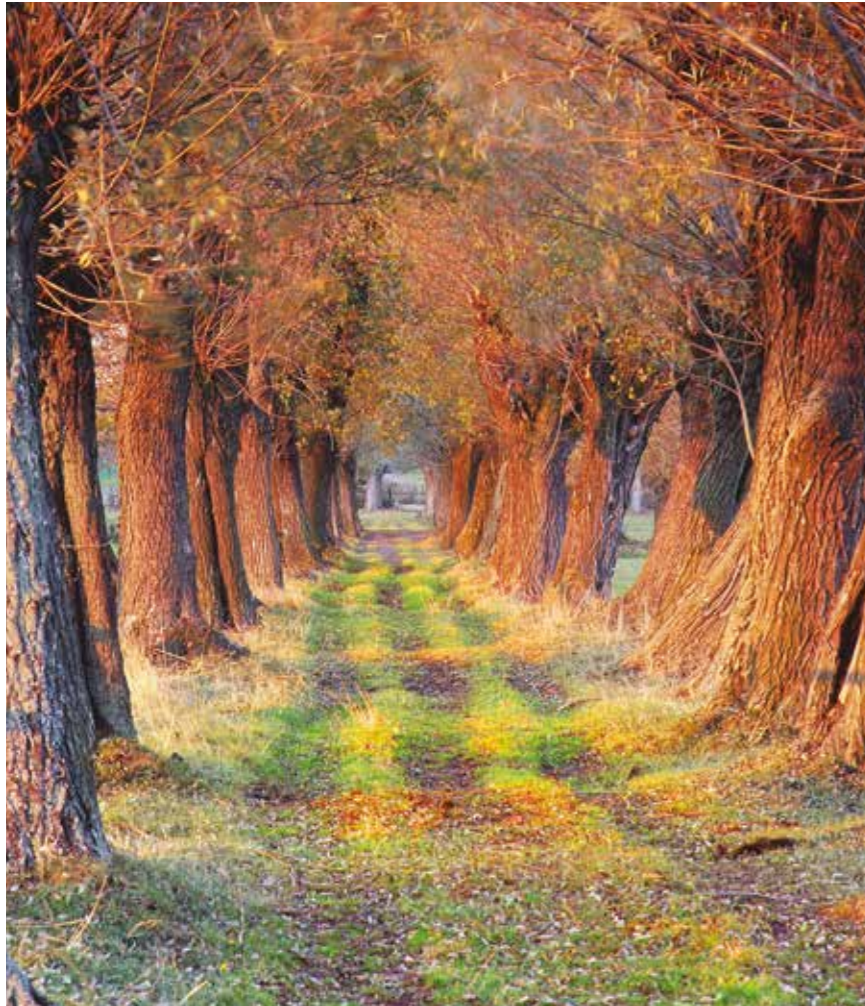
KLUB INTEGRACJI SPOŁECZNEJ »SUKCES W DZIAŁANIU«

Celem wsparcia jest aktywizacja społeczno-zawodowa mieszkańców miasta i gminy Łapy, znajdujących się w szczególnie trudnej sytuacji życiowej. Klub proponuje następujące formy wsparcia: kursy i szkolenia dopasowane do predyspozycji zawodowych uczestników projektu i lokalnego rynku pracy, w tym stypendia szkoleniowe, płatne staże zawodowe, indywidualne wsparcie pracownika socjalnego, tutora i konsultanta ds. zatrudnienia, uczestnictwo w grupie samopomocowej, poradnictwo specjalistyczne zgodne z potrzebami uczestników”.

REKOMENDACJA:

- ▶ „Przekształcenie Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej w Centrum Usług Społecznych w Łapach spowodowało zwiększenie dostępności do usług społecznych podejmowanych przez gminę Łapy. W większym stopniu jest teraz możliwe zaspokojenie potrzeb wspólnoty poprzez usługi świadczone w formie niematerialnej. Dzięki pozyskaniu środków unijnych CUS może kierować swoje usługi do wszystkich mieszkańców gminy, bez względu na kryteria dochodowe, wprowadzać nowe usługi »szyte na miarę« potrzeb.
- ▶ CUS ciągle się rozwija i zmienia swój wizerunek, wzmacnia integrację społeczną, a także współpracę międzyinstytucjonalną. Wdrożone rozwiązanie i skierowanie usług społecznych do mieszkańców gminy pobudziło ich aktywność, zachęciło do integracji społecznej, do otwierania się na drugiego człowieka, do niestygmatyzowania, do równości i wzajemnej pomocy”.

3.4 CENTRUM USŁUG SPOŁECZNYCH W MILANÓWKU

„Prace nad zmianą wizerunku pomocy społecznej w Milanówku prowadzone były już od kilku lat. Nasz OPS, jeszcze w latach 2018–2020, wdrożył program oddzielenia pracy socjalnej od postępowań administracyjnych, co później istotnie pomogło w procesie przekształcania. Zmieniając OPS w CUS, chcieliśmy poprawić poziom życia mieszkańców naszej gminy, dostosowując usługi do potrzeb poszczególnych grup społecznych.

Podobnie jak w innych gminach chodziło o zwiększenie dostępu do zintegrowanych usług społecznych, które będą wykonywane na wysokim poziomie, a jednocześnie będą bezpłatne lub przystępne cenowo, w odpowiedzi na konkretne potrzeby osób, rodzin czy grup społecznych. Od początku było wiadomo, że misja CUS wykracza poza świadczenie pomocy osobom ubogim czy mniej zaradnym.

Jak deklarują organizatorzy CUS, uruchomiony program działań na rzecz koordynacji i rozbudowy oferty usług społecznych kieruje się zasadami: powszechności, podmiotowości, jakości, kompleksowości, pomocniczości, wzmacniania więzi społecznych”.

Burmistrz Milanówka Piotr Remiszewski

„Aby integrować usługi społeczne, trzeba zadbać o ich lepszą koordynację, zwiększenie dostępności (w myśl zasady selektywności), wsparcie na rzecz zasady powszechności, czyli adresowania usług do ogółu mieszkańców jako członków społeczności lokalnej. Zgromadzenie usług w jednej instytucji pozwoliło na utworzenie i zastosowanie odpowiednio dobranego koszyka usług społecznych, co umożliwi w dłuższej perspektywie ograniczenie kosztów, które gmina poniosłaby w przyszłości za zaspokojenie potrzeb społeczności lokalnej. Dotyczy to wszystkich grup społecznych, np. seniorów, którzy dłużej pozostaną w swoim środowisku, rodzin, których dzieci nie trafią do pieczy lub powrócą z niej, osób z trudnościami życiowymi, które powrócą do samodzielności”.

Dyrektor Centrum Usług Społecznych w Milanówku Krystyna Kott

KATALOG DOSTĘPNYCH USŁUG SPOŁECZNYCH:

„CUS to miejsce integracji i rozwoju dla mieszkańców miasta oraz przyjazna przestrzeń do spotkań ludzi w różnym wieku i z różnych środowisk. Spotykają się tutaj **grupy wsparcia** oraz grupy wspólnych zainteresowań, w tym grupa brydżystów oraz grupa scrabblistów. Prowadzone są **warsztaty wychowawcze dla rodziców i opiekunów oraz dzienny punkt opieki dla dzieci**.

Mieszkańcy mogą skorzystać z usług społecznych w **klubie seniora**, w ramach którego odbywają się zajęcia: treningu pamięci, tańca, nordic walkingu, pilatesu, »zdrowego kręgosłupa«, nauki języków obcych oraz warsztaty malarskie. Natomiast w miejscu zamieszkania dostępne są usługi: pralnicze, kosmetyczno-fryzjerskie i opieki wytchnieniowej.

CUS proponuje **usługi społeczne**: od mobilnych usług podologicznych dla osób z trudnościami w poruszaniu się, poprzez »męską szopę«, czyli miejsce spotkań dla panów, aż do otwartych ogrodów, gdzie organizowane są m.in. aktywności na świeżym powietrzu czy plenery malarskie. Miłośników przyrody przyciąga inicjatywa lokalna pod nazwą »Ule Jerzego«, która pozwala oglądać pracę pszczół i pszczelarza oraz degustować miody i inne wyroby.

W dwóch utworzonych punktach mieszkańcy mogą zrealizować **podstawowe badania profilaktyczne i usługi diagnostyczne**, a w razie potrzeby **wypożyczyć sprzęt rehabilitacyjny**”.

REKOMENDACJA:

- ▶ „Część usług społecznych jest finansowana ze środków własnych, zleconych i są też usługi częściowo odpłatne. Większość działań jest finansowana z pozyskanych środków zewnętrznych i te usługi są dla uczestników bezpłatne. Warto pamiętać, że nie jest to katalog zamknięty. CUS zadania własne gminy i zlecone realizuje w ramach partnerstwa z organizacjami pozarządowymi oraz w ramach zakupu usług zgodnie z obowiązującymi przepisami prawa zamówień publicznych. Oferta może się zatem poszerzać.
- ▶ Od początku było wiadomo, że środki unijne jest to »zastrzyk na rozruch« i że trzeba planować, co dalej. Docelowo rozważamy uruchomienie mechanizmów częściowego samofinansowania instytucji oraz powiązanie działania CUS z przedsiębiorczością społeczną, np. spółdzielnią socjalną. Część działań CUS mogłaby stanowić przedmiot działalności przedsiębiorstwa społecznego, np. zlecenie prowadzenia centrum opiekuńczo-mieszkalnego czy centrum rehabilitacji społeczno-ruchowej, wynajem przestrzeni itp. Przedsiębiorstwo społeczne mogłoby czerpać przychody również z działań zewnętrznych, a część zysków przeznaczałoby na funkcjonowanie CUS”.

3.5 CENTRUM USŁUG SPOŁECZNYCH W STARACHOWICACH

„CUS jest nową instytucją lokalnej polityki społecznej, służącą jej rozwojowi i integracji. Szukałem rozwiązania, które zwiększy dostępność usług społecznych, ponieważ skala potrzeb w tym zakresie narasta lawinowo, dlatego zdecydowałem o przekształceniu MOPS w CUS. Centrum świadczy usługi adekwatne do potrzeb mieszkańców, jak również rozwija nowe formy profesjonalnego pomagania.

Nowa oferta cieszy się dużym zainteresowaniem mieszkańców. Mieszkańcy bardzo chętnie korzystają z usług mobilnych, tj. mobilny konserwator, fizjoterapeuta, pielęgniarka czy psycholog, a także z taksówki dla seniora czy zajęć gimnastycznych (zdrowy kręgosłup). Organizowanie społeczności lokalnej – poprzez oddolne działania realizowane wspólnie z mieszkańcami osiedli – przynosi bardzo dobre efekty.

CUS jest odpowiedzią na potrzeby mieszkańców, oferuje spersonalizowane pakiety usług. Jest nowoczesną instytucją, gdzie każdy może spotkać się z ekspertami, aby uzgodnić indywidualne plany wsparcia. To miejsce dostępne, otwarte na potrzeby lokalnej społeczności, działające w atmosferze zaufania i pozytywnych relacji.

Dzięki utworzeniu CUS zbudowany został nowy model świadczenia usług społecznych w Starachowicach, m.in. poprzez czynne włączenie w ten proces organizacji pozarządowych, podmiotów ekonomii społecznej oraz osób niezrzeszonych, chcących nieść pomoc drugiemu człowiekowi”.

Prezydent Starachowic Marek Materek

„Ważną zmianą jest to, że osoba korzystająca z usług społecznych nie musi być klientem pomocy społecznej, co dla wielu osób stanowiło poważny problem. Status klienta pomocy społecznej kojarzony jest bowiem z ubóstwem i brakiem zaradności życiowej. Tymczasem znaczna część mieszkańców Starachowic, korzystających z usług społecznych, są to osoby starsze, kiedyś dobrze zarabiające, które nie chciałyby dostawać wsparcia od instytucji pomocy społecznej, ale potrzebują pomocy w codziennych sprawach. CUS jest dla nich szansą na zmianę sytuacji życiowej i podniesienie poziomu jakości życia. Nastąpiła zmiana wizerunku instytucji z »pomocy społecznej« na instytucję »realizującą usługi społeczne«, co jednocześnie powoduje wzrost komfortu pracy i pozycji społecznej pracowników CUS”.

Dyrektor Centrum Usług Społecznych w Starachowicach Wioletta Grosicka

KATALOG DOSTĘPNYCH USŁUG SPOŁECZNYCH:

- ▶ mobilny fizjoterapeuta,
- ▶ mobilny konserwator / usługi gospodarczo-porządkowe,
- ▶ mobilna pielęgniarka,
- ▶ taksówka dla seniora,
- ▶ zajęcia na basenie – aqua aerobic,
- ▶ konsultacje z dietetykiem,
- ▶ gimnastyka korekcyjna, joga,
- ▶ mobilny fizjoterapeuta,
- ▶ usługa opiekuńcza/wytchnieniowa,
- ▶ usługa kulturalna – bilety do kina i bilety wstępu do muzeum,
- ▶ usługa opiekuna mieszkania chronionego,
- ▶ usługi wspierające aktywność osób przebywających w mieszkaniach chronionych – poradnictwo psychologiczne, poradnictwo prawne, trening umiejętności społecznych i doradztwo finansowe.

REKOMENDACJA:

- ▶ „Utworzenie lokalnej sieci usługodawców – złożonej ze stabilnych lokalnych partnerów świadczących usługi społeczne (głównie podmiotów ekonomii społecznej) – wpływa z jednej strony na rozwój współpracy międzysektorowej, z drugiej pozwala na stałą i systematyczną wymianę informacji przydatnych w zarządzaniu usługami. Jest również ważnym elementem integracji i koordynacji usług społecznych.
- ▶ W procesie organizowania społeczności lokalnej w Starachowicach zaplanowano wykorzystanie dwóch narzędzi osiowych: społeczności terytorialnej (»Wzgórze« i »Ostrowiecka«) oraz społeczności kategoryjnej (»Seniorzy«). Główne narzędzia wspierające to m.in.: lokalne partnerstwo wielosektorowe, wolontariat, wydarzenia społecznościowe, rzecznictwo i informacja obywatelska”.

Treści na temat katalogu usług społecznych – CUS w: Adamówce, Bełżycach, Łapach, Milanówku i Starachowicach – redaktorzy opracowali na podstawie tekstów: **CUS w Adamówce – Malwiny Misiąg, CUS w Bełżycach – Anny Ostasz, CUS w Milanówku – Anny Kaszuby, CUS w Łapach – Katarzyny Żukowskiej-Koc, CUS w Starachowicach – Wioletty Grosickiej, Anety Gołębskiej.**

ZAKOŃCZENIE

Elementem unijnej agendy jest strategia deinstytucjonalizacji, która oznacza rozwój wsparcia środowiskowego, osadzonego na dostępnych na poziomie lokalnym usługach. Pozwala ono ograniczyć liczbę placówek całodobowego stałego pobytu. Polityka deinstytucjonalizacji obejmuje w pierwszej kolejności działania w obszarze wsparcia osób z niepełnosprawnością, zdrowia psychicznego i pieczy zastępczej²⁶, ponadto rodzin z dzieckiem z niepełnosprawnością, a także osób doświadczających bezdomności.

Kierunki rozwoju usług społecznych w Polsce wskazuje dokument przygotowany w Ministerstwie Rodziny i Polityki Społecznej „Strategia rozwoju usług społecznych”, polityka publiczna do roku 2030 (z perspektywą do 2035 r.). Strategia określa, że przy tworzeniu planów należy uwzględnić następujące kierunki działań: priorytet usług społecznych realizowanych w społeczności lokalnej przed usługami stacjonarnymi; rozwój zindywidualizowanych usług społecznych świadczonych w społeczności lokalnej, w tym usług o charakterze profilaktycznym, które wpłyną na ograniczenie opieki instytucjonalnej; rozwój mieszkań wspomaganych z koszykiem usług; wykorzystanie zasobów i potencjału instytucjonalnej opieki długoterminowej na poczet rozwoju nowych usług środowiskowych w społeczności lokalnej²⁷. Wyznaczenie ścieżek rozwoju usług społecznych na szczeblu lokalnym, zarówno w zakresie profilaktycznym, jak i podjęcia działań o charakterze interwencyjnym, jest celem tworzonych „Regionalnych planów rozwoju usług społecznych i deinstytucjonalizacji” (RPDI) oraz „Lokalnych planów deinstytucjonalizacji usług społecznych” (LPDI). Samorządy kreują zatem plany, które będą realizowane w najbliższych latach. CUS jawi się w tym kontekście jako ważna instytucja koordynująca ich realizację na szczeblu lokalnym.

Autorzy i redaktorzy mają nadzieję, że niniejsza publikacja zachęci czytelników do podejmowania działań w obszarze tworzenia CUS i budowania planów DI. Składają podziękowanie wszystkim, którzy pracowali w projekcie „Liderzy kooperacji”, jak również przyczynili się do powstania niniejszego opracowania.

Beata Szluz

²⁶ Por. M. Rymśza, *Dlaczego centrum usług społecznych?...*, s. 11.

²⁷ Uchwała nr 135 Rady Ministrów z dnia 15 czerwca 2022 r. w sprawie przyjęcia polityki publicznej pod nazwą Strategia rozwoju usług społecznych, polityka publiczna do roku 2030 (z perspektywą do 2035 r.) (M.P. 2022, poz. 767).

WYKAZ SCHEMATÓW

Schemat 1: Zakres usług społecznych	14
Schemat 2: Program usług społecznych	23
Schemat 3: Wykonawcy usług społecznych	24
Schemat 4: Finansowanie CUS	25
Schemat 5: Indywidualne usługi społeczne w CUS w Bełżycach.....	35

AUTORZY ZDJĘĆ

Paulina Drozd, Michał Bosek, Krzysztof Zajączkowski, Tadeusz Poźniak, Grzegorz Śledź, Zbigniew Panów, Damian Kryński, Sławomir Cetra, Liwiec – Ryszard Sakowski, archiwum UMWS, archiwum UMWL

BIBLIOGRAFIA

1. Bazuń D., Frątczak-Müller J., Jaskulska M., Kwiatkowski M., Mielczarek-Żejmo A., *Diagnoza potrzeb i potencjału społeczności lokalnej w zakresie usług społecznych*, Warszawa 2020;
2. Duda A., *Wprowadzenie* [w:] M. Rymśza, *Dlaczego centrum usług społecznych?*, Warszawa 2020;
3. Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej i Kancelaria Prezydenta RP, *Centra usług społecznych. Nowa jakość polityki społecznej*, Warszawa, grudzień 2019 r.;
4. Rymśza M., *Dlaczego centrum usług społecznych?*, Warszawa 2020;
5. Rymśza M., Karwacki A. (red.), *Centra usług społecznych. Potencjał intencjonalnie wywołanej zmiany w lokalnej polityce społecznej w Polsce. Raport*, Kancelaria Prezydenta RP, Warszawa, kwiecień 2023 r.;
6. Szluz K., Szluz B., *Familizacja i deinstytucjonalizacja. Opieka nad osobą starszą w miejscu zamieszkania w ujęciu socjologiczno-prawnym*, „Seminare. Poszukiwania naukowe” 2022, nr 1(43);
7. Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz.U. 1990, nr 16, poz. 95);
8. Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (t.j. Dz.U. z 2021 r., poz. 2268 z późn. zm.);
9. Ustawa z dnia 27 sierpnia 2009 r. o finansach publicznych (Dz.U. z 2022 r., poz. 1634, z późn. zm.);
10. Ustawa z dnia 19 lipca 2019 r. o realizowaniu usług społecznych przez centrum usług społecznych (Dz.U. 2019, poz. 1818);
11. Uchwała nr 135 Rady Ministrów z dnia 15 czerwca 2022 r. w sprawie przyjęcia polityki publicznej pod nazwą Strategia rozwoju usług społecznych, polityka publiczna do roku 2030 (z perspektywą do 2035 r.) (M.P. 2022, poz. 767).

ANEKS

Centra usług społecznych w Polsce (stan na koniec lutego 2023 r.)

Według informacji w posiadaniu Rady ds. Społecznych NRR w latach 2020–2022 powstało ogółem 51 centrów usług społecznych. Centra powstały w gminach na terenie 15 województw:

- ▶ dziesięć centrów w województwie mazowieckim (CUS Czarnia, CUS Kozienice, CUS Milanówek, CUS Mszczonów, CUS Słupno, CUS Sochaczew, CUS Wiązowna, CUS Wieniawa, CUS Żabia Wola, CUS Żyrardów);
- ▶ sześć centrów w województwie wielkopolskim (CUS Czarnków, CUS Jarocin, CUS Kramsk, CUS Rawicz, CUS Rychwał, CUS Trzcianka);
- ▶ pięć centrów w województwie zachodniopomorskim (CUS Goleniów, CUS Koszalin, CUS Łobez, CUS Resko, CUS Świdwin);
- ▶ po cztery centra w województwach: lubelskim (CUS Bełżyce, CUS Opole Lubelskie, CUS Świdnik, CUS Wojcieszków), małopolskim (CUS Alwernia, CUS Klucze, CUS Myślenice, CUS Tarnów), podkarpackim (CUS Adamówka, CUS Bukowsko, CUS Dębica, CUS Tryńcza) i warmińsko-mazurskim (CUS Elbląg, CUS Górowo Iłowieckie, CUS Kurzętnik, CUS Srokowo);
- ▶ trzy centra w województwie śląskim (CUS Bojszowy, CUS Goleszów, CUS Łaziska Górne);
- ▶ po dwa centra w województwach: dolnośląskim (CUS Pieszyce, CUS Prusice), podlaskim (CUS Łapy, CUS Stawiski), pomorskim (CUS Czersk, CUS Słupsk) i świętokrzyskim (CUS Górnó, CUS Starachowice);
- ▶ po jednym centrum w województwach: kujawsko-pomorskim (CUS Toruń), lubuskim (CUS Szczaniec) i opolskim (CUS Gogolin);
- ▶ żaden CUS nie powstał w województwie łódzkim.

Marek Rymsza

MAPA CUS

KOMITET STERUJĄCY: Jerzy Jęczmienionka – Dyrektor ROPS w Rzeszowie; Małgorzata Romanko – Dyrektor ROPS w Lublinie, Aleksander Kornatowski – Dyrektor MCPS w Warszawie; Elżbieta Rajewska-Nikonowicz – Dyrektor ROPS w Białymstoku; Elżbieta Korus – Dyrektor ROPS w Kielcach; Ewelina Pikuzińska – Kierownik projektu zatrudniona w ROPS w Rzeszowie

EKSPERT MAKROREGIONALNY: dr hab. Beata Szluz, prof. ucz.

DORADCY: Elżbieta Bielecka, Barbara Ciurko-Malik, Agnieszka Krzemień, Karolina Krzyżanowska, Marcin Lewiński, Anna Ostasz, Edyta Salnikow, Ewelina Szkutnicka, Anna Tomulewicz

KONSULTANT PRAWNY: Jacek Godlewski

przy współudziale

ZESPOŁÓW PROJEKTOWYCH

powołanych w:

ROPS w Rzeszowie: Ewelina Pikuzińska, Beata Kret, Ewa Zatorska, Ewelina Bembenek

ROPS w Lublinie: Katarzyna Szafran, Małgorzata Wołoszyn, Aneta Rydz

MCPS w Warszawie: Zbigniew Stanik, Larysa Gojło, Anna Waśniewska

ROPS w Białymstoku: Anna Golubiewska-Dziadel, Michał Pugacewicz, Małgorzata Janczuk

ROPS w Kielcach: Marzena Bulińska, Kamila Przybycień, Artur Armata

REDAKCJA: Beata Szluz, Anna Ostasz, Katarzyna Szafran

RECENZENT: dr hab. Arkadiusz Karwacki, prof. ucz., Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu

WYDAWCA: Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Lublinie

Druk: Edyta Wojciechowska-Jadczak E-BIT, edyta@e-bit.pl

Nakład: 4500 sztuk

ISBN 978-83-965221-8-4

Egzemplarz bezpłatny

Wydruk publikacji na zlecenie ROPS w Lublinie w projekcie „Liderzy kooperacji”, realizowanym w ramach Programu Operacyjnego Wiedza Edukacja Rozwój, finansowanego ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego na lata 2014–2020

